

3. Лазаренко Н. І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень: автореф. дис.... канд. пед. наук Київ, 1993. 24 с.

4. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36–42.

5. Олійник Н. А. Самоосвітня компетентність – невід'ємна складова професійної компетентності майбутніх студентів-аграріїв. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Мукачево, 2020. Т.6. №2. С. 41–50. URL: <https://bit.ly/3KpgNbS>

6. Стахова І.А. Вплив євроінтеграційного процесу на креативний розвиток учителя початкових класів. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти*: збірник наукових праць. Полтава: ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2015. Вип. 2. С. 367–370.

7. Чепелева Н.В. Технології читання. Київ: Главник, 2004. 95 с.

8. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPPIJM-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

СЛОВНИКОВО-ЛЕКСИЧНА РОБОТА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Надія Комарівська, кандидат філологічних наук, доцент

Марина Кубляк, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DICTIONARY AND LEXICAL WORK AS A TOOL DEVELOPMENT OF THINKING OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Nadiia Komarivska, Candidate of Philological Sciences (Ph. D.), Associate Professor of the
Department of Primary Education

Marina Kublyak, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджуються характерні особливості застосування словниково-логічних вправ на уроках української мови в початковій школі. Автори описують різновиди таких вправ та зазначають, що методика їх проведення повинна визначатися залежно від навчально-виховної мети уроку та з урахуванням його розвиваючого компоненту.

Ключові слова: словниково-логічні вправи, українська мова, початкова школа, молодші школярі.

Abstract. The article examines the characteristic features of the use of vocabulary and logic exercises in Ukrainian language lessons in primary school. The author describes the types of such exercises and notes that the method of their implementation should be determined depending on the educational goal of the lesson and taking into account its developmental component.

Key words: vocabulary and logical exercises, Ukrainian language, primary school, younger students.

На сучасному етапі розвитку суспільства одним із головних завдань школи є розвиток мислення учнів, навчання їх методам та прийомам мислення, які сприяють розвитку особистості й формують її всебічність і гармонійність. Рівень оперування розумовими діями є основним критерієм для оцінки розумового розвитку. На уроках української мови та інших дисциплінах мислення учнів розвивається шляхом засвоєння нових теоретичних знань і виконання різноманітних практичних завдань. Однак, дослідники рекомендують використовувати додаткові спеціальні завдання для розвитку мислення учнів.

Словниково–лексична робота має значні можливості для розвитку операцій мислення. Педагоги та методисти рекомендують використовувати вправи словниково-логічного характеру, які ґрунтуються на вербальному або наочному матеріалі та мають логічне навантаження, що стимулює школярів до активної розумової діяльності. Ці типи завдань також включаються до складу психологічних тестів, які використовуються для вимірювання рівня інтелекту та здібностей.

У сучасній практиці словниково-логічні вправи вважаються ефективним інструментом для формування в дітей початкових логічних умінь (В. Кирюшкін, К. Маланюк, О. Савченко), розвитку мислення та мовлення (за поглядами Л. Варзацької, М. Сокирко, М. Сердюка), а також як важлива складова частина роботи над усвідомленням значення слів та лексичних понять (за поглядами М. Вашуленко, О. Мельничайко, М. Морозової, Л. Попової).

Загальноприйняті погляди лінгвістів на лексичне і граматичне значення слова є теоретичною основою для словниково-логічної роботи. Слово включає в себе кілька мовних рівнів: фонетичний, морфемний, лексичний та граматичний, тому різні види роботи зі словом є важливими для практичних вправ і спостережень, які проводяться під час вивчення різних аспектів мовознавства в початковій школі.

Необхідно розглядати використання словниково-логічних вправ на уроках української мови як педагогічний процес, який має на меті розвиток мовлення та забезпечення практичних навичок учнів, а також формування загальнонавчальних умінь. Цей процес спрямований на підвищення рівня розумової діяльності молодших школярів та забезпечення їхнього оволодіння мовою.

Сучасні психолінгвістичні дослідження підтверджують, що мовленнєва діяльність дитини є активною. У дітей, які починають відвідувати школу, високий рівень словесної пам'яті та достатня кількість слів у їхньому активному словнику для повсякденного спілкування. Проте, у першокласників спостерігається бідність лексикону, яка проявляється в нездатності встановлювати родо-видові зв'язки між словами, у недостатній кількості абстрактної лексики, у неповній мірі володіння лексико-семантичними групами слів та фразеологізмами тощо.

Добираючи матеріал, який використовується в словниково-логічних вправах, учитель має враховувати мовленнєвий рівень молодших школярів згідно з їх віковими особливостями. Для ефективності навчання необхідно враховувати ряд психолого-дидактичних умов, таких як керівництво процесом навчання, систематична робота в даному напрямку, використання засобів активізації пізнавальної діяльності молодших школярів (наочність, ігрові форми завдань, цікавий лексичний матеріал, створення ситуацій успіху тощо). Виконання цих умов сприяє підвищенню ефективності проведення словниково-логічних вправ.

Застосування словниково-логічних вправ є формою реалізації принципу розвиваючого навчання. При створенні системи таких завдань потрібно керуватись концепцією «зон актуального розвитку» та «найближчого розвитку» дитини, а також враховувати складність завдань та вербального матеріалу до них. Важливими умовами ефективності такої роботи є систематичність проведення та достатня повторюваність завдань різних типів з їх варіюванням. Це допоможе розвивати певні операції мислення в дітей.

Можна класифікувати словниково-логічні вправи за різними критеріями, такими як: тип вербального матеріалу (звуко–буквенний, лексичний або граматичний); метод побудови

завдань (виключити непотрібне слова з групи, знайти пари слів, згрупувати слова за певною ознакою, виконати завдання за зразком або за аналогією та ін.); відображення основних операцій мислення, які потрібно виконати при розв'язанні завдання (порівнювати, узагальнювати, конкретизувати, визначати, класифікувати).

Методичне використання різних видів словниково-логічних вправ передбачає дотримання певних вимог. Варто відбирати мовний матеріал для вправ з урахуванням словникового запасу дітей, а також доповнювати його новими поняттями. У першому класі доцільно поєднувати словесний матеріал з унаочненням. Щоб ефективно побудувати словниково-логічні вправи, слід використовувати ігрові форми завдань та інші методи активізації мислення молодших школярів.

Різноманітні види вправ та їх методика проведення визначаються залежно від навчально-виховної мети уроку з урахуванням розвиваючого компоненту. Вони можуть бути використані як «розумова гімнастика» (О. Савченко) на будь-якому етапі уроку та займають кілька хвилин навчального часу. Цьому сприяє тестовий характер матеріалу, який дає змогу ефективно використовувати їх.

На початковому етапі кожен тип вправ обговорюється з учнями колективно з роз'ясненнями педагога або під його керівництвом дітьми. Потім поступово необхідно давати учням можливість самостійно вирішувати завдання, при цьому враховуючи індивідуальні потреби кожного учня. Це забезпечує принцип диференційованого навчання.

Список використаних джерел

1. Білоконна Н. Інтелектуальний розвиток школярів на уроках. *Початкова освіта*. 1998. № 1. С.12–13.
2. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 6. Вінниця: РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114–122.
3. Комарівська Н. Методичні аспекти застосування цікавої граматики на уроках рідної мови в початковій школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: збірник наукових праць*. Вип. 41. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2014. С. 46–51.
4. Лазаренко Н. І. Збагачення словника молодших школярів прикметниками. *Початкова школа*. 1999. №1С. 14–17.
5. Попова Л.Б. Словниково-логічні вправи в період навчання грамоти. *Початкова школа*. 1987. № 10. С.52–58.
6. Потапова Т.А. Ознайомлення молодших школярів з лексикою: Методичні рекомендації для вчителів і студентів. Вінниця, 1995. 22 с.
7. Савченко О.Я. Словниково-логічні вправи в 1–2 класах. *Українська мова і література в школі*. 1969. № 5. С. 70–73.
8. Стахова І.А. Вплив євроінтеграційного процесу на креативний розвиток учителя початкових класів. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти: збірник наукових праць*. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015. Вип. 2. С. 367–370.
9. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>